

Mahmut AKIN Personeli Güçlendirme Algılaması, Örgüt İklimi Algılaması ve Yaratıcı Kişilik Özelliklerinin Örgüt Düzeyinde Yaratıcı Çıktılar Üzerindeki Doğrudan ve Dolaylı Etkileri	211
Murat Gökhan DALYAN Nasturi Toplumunda Hayvan Yetiştiriciliği ve Ticareti (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında)	239
Mücahit ÖZÇELİK İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası	253
Reyhan ÇELİK/Badegül CAN Tarih-Edebiyat Bağlamında A.Soljenitsin'in Eserlerinde Figürler	271
Z. Yeşim ALEMDAR Anlatıya Dayalı Bir Kent Okuması: Kayseri Sahabiye Mahallesi	283
Yusuf ŞAHİN Yabancı Dil Öğrenen Öğrencilerin Bilgisayardan Yararlanmalarına İlişkin Görüşleri	307

Necati Bey
(1407-30)

NECÂTÎ BEG'İN DÎVÂN'I İLE MECMÛ'A-YI KASÂYİD-İ TÜRKİYYE'DE BULUNAN KASİDELERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ*

Öğr. Gör. Dr. Abdülkadir DAĞLAR
Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
adaglar@erciyes.edu.tr

Öz

Ali Nihad Tarlan Necâtî Beg Dîvânı'nın tenkitli metnini hazırlarken Dîvân'ın 25 nüshası ile içinde Necâtî'nin şiirlerinin de bulunduğu 2 şiir mecmû'asından istifade etmiştir. Bünyesinde 13-16. yüzyıllardan çok çeşitli dîvân şâirlerine ait üç yüze yakın kasîdenin yer aldığı ve muhtemelen 16. yüzyıla ait Mecmû'a-yı Kasâyid-i Türkiyye isimli yazma eserde, Necâtî'ye ait 2'si terkîb-i bend olmak üzere 23 kasîde yer almaktadır. Bizim de bu çalışma çerçevesinde amacımız, Necâtî'nin bu kasîde mecmû'asında yer alan yirmi üç kasîdesi ile Tarlan'ın çalışmasındaki şekilleri arasında mevcut olan farkları -ki yaptığımız ön incelemede aparatlarda da görülmeyen dikkate değer farklar bulunmaktadır- ortaya koymak, böylece Necâtî Beg'in şiiri üzerine bundan sonra yapılabilecek daha detaylı incelemeler için bu tenkitli dîvân neşri çalışmasına küçük bir katkıda bulunmuş olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Necâtî Beg, Dîvân, Kasîde Mecmû'ası, Tenkitli Metin.

A CRITICAL ATTENTION TO NECATI BEG'S QASIDAS IN NECATI BEG DIVANI AND MECMU'A-YI KASAYID-I TURKIYYE

Abstract

When Necati Beg Divanı was published by Ali Nihad Tarlan, 25 copy of Necati Beg Divanı and two poem mecmuas, that have Necati Beg's poems, were used. In Mecmu'a-yı Kasayid-i Turkiyye, written in 16th century, many poems take place which were written by poets lived in 13th-16th century. In this mecmua there are 23 qasidas written by Necati. In this study we aim to compare these 23 qasidas in Mecmu'a-yı Kasayid-i Turkiyye with qasidas in divan that was published by Ali Nihad Tarlan and underline differences. According to us it will be useful for studies about Necati Beg Divanı.

Key Words: Necati Beg, Divan, Qasida Mecmua, Critical Text.

* Bu makalenin özeti aynı başlıkla 15-17 Nisan 2009 tarihlerinde Kocaeli'de düzenlenen "I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (Ölümünün 500. Yılında Şair Necâtî Beg Anısına)"nda tebliğ olarak sunulmuştur.

O. Ferda Güley

NECATİ BEY
(N)

21 KASIM 1997

Necati Bey

Türk. Enst. T. 361

Kalbuzca Tansel

NECATİ BEY
(N)

Necati Divanı

21 KASIM 1997

Türk. Enst. T. 103

- Necati Bey (FED)

MENGI,

Mine (Prof. Dr.), "Necati'nin Şiirinde Atasözlerinin Kullanımı", Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, 2, 4, (1986), 47 - 56 S.

27 NISAN 1993

140235 - Necati Bey

"Necati Bey Divanı'nın Tahlili ve Sistemik İndeksi." Mehmet Çavuşoğlu. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 1966.

Necati Beg. d. 1509.

[Poems]

Necati Beg divanı / hazırlayan, Ah Nihat Terlan. — Ulus, Ankara : Akşehî Yayın Pazarlama, [1992]

440 p., [85] p. of plates : ill. ; 25 cm. — (Türk klasikleri/divanlar ; 4)

Ottoman Turkish and romanized Ottoman Turkish.

09 OCAK 1993

1993

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 1, Article Number: 4C0005

HUMANITIES

Received: March 2008
Accepted: January 2009
Series : 4C
ISSN : 1308-7320
© 2009 www.newwsa.com

Ahmet İçli
University of Firat
a_ıcli@hotmail.com.tr
Elazig-Türkiye

NECÂTİ'NİN BİR ŞİİRİNİN ONTOLOJİK ANALİZ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

ÖZET

Edebiyat metinlerinde ontoloji, metnin anlam katmanlarını inceleyen ve metnin büyüsunü araştıran bir yaklaşımdır. Bu kuramın sanata uygulanmasıyla estetik bilimin temel görüşlerini yansıtan bir anlayış meydana gelmiştir. Bu metodun, Klasik Türk şiirinin yapısına oldukça uygun olduğu, çalışmalar ışığında daha da belirginleşecektir. Bu çalışmada Türk Edebiyatının büyük şairlerinden biri olan Necâti'nin bir şiiri, ontolojik analiz yöntemi ile tahlil edilmeye çalışılacaktır.

Ahahtar Kelimeler: Ontoloji, Klasik Türk Şiiri, Necâti, Şiir, Edebiyat

EXAMINING ONE OF NECÂTİ'S POEM ON METHOD OF ONTOLOGY

ABSTRACT

Ontology, in literature texts, is an approach that, analyses text's glamour and system of meanings. With implementation this theorem to art/literature, a mentality that reflects the main views of asthetic science, occurs. That, this method is quiet proper for the form of Classical Turkish poetry, will become mor evident in the light of studies. In this work, a poem of Necâti, who is one of the great poets of Turkish Literature, will be analysed on the method of ontology.

Keywords: Ontology, Classical Turkish Poetry, Necâti, Poem, Literature

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Şiir, dilin üst seviyede kullanıldığı bir alandır. Kullandığı dil malzemesi, sanatçının ona özel bir anlam yüklemesi ile mana bulur. Tabiatla görülen nesnelere kendi muhayyilesinde yeniden oluşturur. Bu nesneleştirme çabası sonucu imge oluşur. Şiir, özellikle sanat eseri bütün yapısıyla birlikte inceleme sahasına geldiğinde birçok inceleme usulü ile karşı karşıya gelir.

Sanat eserinin incelenmesi için birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlardan biri de yapısalcılıktır. Bu kuram sade bir edebiyat kuramı değil, diğer bilim dallarına da uygulanan bir analiz yöntemidir. Bu yöntemde önemli olan, eseri meydana getiren göstergelerdir. Yalnız bu görüşler, yüzeydeki anlamlarının dışında derinde yatan bazı kuralların meydana getirdiği yapıyı bulmak içindir. Bu durumda incelenen nesnenin yapısına bakılır. Bu yapıda var olan birimler tek başlarına bir mana ifade etmezler. Bu birimler ancak yapı içinde, kendi sistemi içinde birbiriyle anlam kazanır. Yoksa o yapının bir unsuru olamazlar. "Yapısalcılık, yüzeydeki birtakım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların ya da yasaların oluşturduğu bir sistemi (yapıyı) aramaktır. Önemli olan şu: sistemdeki birimler kendi başlarına bir anlam taşımazlar, sistem içinde birbirleriyle olan bağlantılarıyla onlara anlam kazandırır, çünkü ancak o zaman bir sistemin parçası olarak ele alınabilirler." (Moran, 2007:186)

Yapısalcılıkta önemli olan metni temel almak ve metindeki görüşleri sistemin parçası olarak düşünüp bunların birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde derin manayı bulmaktır. Ontolojik tahlil metodunda ses tabakası ve anlam tabakası yüzeydeki anlamı belirtir. Fakat önemli olan derindeki manayı tespit olan yapısalcılıkta olduğu gibi karakter veya ruhi özellik tabaka, ontolojik tahlilde önemli bir yer tutar. Bu tabakada esas olan, kişilerin hareketleri değil, onların arka planında yatan ruhi tavırlarıdır. Aynı şekilde son tabaka olan "kader"de de yine metnin derinliklerinde yatan hislerin ortaya çıkarılması önemlidir. Böylece eserin hangi kıvılcım ile yangın çıkardığı gün yüzüne çıkarılacaktır. Bu yangında ortalığa dağılan ve yanan eşyalar da heterojen olarak bulunan göstergeler mesabesinde. Söz konusu ateş ise hem çıkardığı ses ile ses tabakasını temsil etmekte hem de etkisi ile etkileşime girdiği diğer göstergelere kendinden bir eser bırakmaktadır. Böylece onlar ancak ve ancak nefes ile mana bulacaklardır. Bu öyle bir nefestir ki bir çıgılıktaki oluşan ses gibidir. Yanardağdan fıskıran lav gibi etrafa dağılan her parça o haykırıştan bir iz taşır. Eserin her tarafında bu izleri bulmak mümkündür. Göstergelerin her tarafında bulunan bu nefesi ortaya çıkarmak için eser dizgesel olarak okunmalıdır.

Ontolojik inceleme yöntemi edebiyat ve sanat kuramında yapısalcı bir zihniyetin ürünüdür. Bu metod ile şiir hem iç hem de dış yapı yönüyle derinliğine incelenir. Göstergibilimin de dâhil olduğu bu yapıda gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki ağı çok önemlidir. Bu durumda yapıda bulunan birbirinden farklı tabakaların aslında iç içe girmiş bir bütün olduğu görülür. Edebi eserde dizisellikten ziyade dizgisellik önem arz eder. Çünkü ancak dizgesel okuma ile göstergeler arasındaki bağlantı ortaya çıkar. Yoksa sanat eseri, malzemesi olan fakat bir türlü inşaatına başlanamamış bir yapı olmaktan kurtulamaz. Bu dizgesel okumada şiire önemli bir çeşni katan bir akustik imgelem de önemlidir. Eserde bulunan göstergelerin var olan ahenği sanat eserinin iskeleti mesabesinde. Ses unsuru ona şiir havası verir. Zira bu onun atmosferi olur. Tanpınar "Şiiri şiir yapan havayı kaldırınız, elinizde lügat iadesini bekleyen bir yağın kelime ile birkaç hayal kırıntısı kalır" (Tanpınar, 1977:20) diyerek "ses'in şiirdeki önemini belirtmiştir. Şiirdeki ahenk, bir uçağın otomobile ait özelliği olan tekerler gibidir. Bunlar uçağın uçuşu ile alakalı

-
- 1 SERPER ACAR, Necati Bey Divanı sözlüğü (Bağlamli dizin ve işlevsel sözlük), Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009

  - 2 TUNCAY SANDIKÇI, Necati Bey Divanı'nda dini motifler, Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2002

  - 3 NURDAN TUHFE TOÇOĞLU, Necati Beyi, Bâkî, Nefî ve Nedim'de Doğa'dan mekân'a dönüşüm, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

NEBZÎ

NEBZÎ (1712 - 1757 ds.): Divan şairi. Şiirlerinden İstanbul'da yaşadığı anlaşılmaktadır. *Divan*'ında kendi doğumuna, sakalına ve II. Mahmud'un tahta çıkışına dair 39 manzum tarih, 404 gazel ve 72 kıt'a bulunmaktadır. Hicvî şiirleri de vardır. **Eseri:** *Divan* (otoğraf nüsha MK. Yz. FB 289 numaradadır). **Kay.:** *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* 6/237-238. → M. CUNBUR

NECÂ Paşa (1818-1892): Divan şairi. İstanbul'da doğdu. Şeyh İsmail Necâ Paşa diye tanındı. Sütlüce Tekkesi şeyhi Şeyh Süleyman Sıdkî Efendinin oğludur. Sadiye tarikatinde öğrenim gördü. Babasından hilâfet aldı. Orduda görev aldı. Tus muharebesinde topçu mirivalihğine yükseldi Gözleve savaşında büyük hizmetlerde bulunan ve Naci Paşa sanıyla Fransızların takdirini kazandı. Arap, Fars ve Macar dillerini bilirdi. Topçuluğa dair çevirdiği eserleri ve şiirleri dağıldı. Şiirlerine örnek *Son Asir Türk Şairleri*'ndedir. **Kay.:** *OM* 2/290; *SATŞ*, 2000, 3/1574-1575; *TDEA* 6/548; *TN* 2/1031-1032(4226). → M. CUNBUR

NECÂHÎ (? - 1591): Divan şairi. Uzun bir süre Şam'da ikamet ettiği ve Mevlevî derişlerinden olduğu bilinmektedir. Necâhî Dede, Şam'da vefat etmiş olup, orada gömülüdür. Esrar Dede tezkiresine kaydettiği, Necâhî Dedenin mevleviyâne bir gazelini, onun olgun kişiliğine delil olarak gösterir. Ali Enver'in Necâfî mahlası ile kaydettiği Necâhî'nin, İlmî Dede (öl. 1612) ve Samî Dede(öl. 1630)'ye nazireleri vardır. **Kay.:** *SE* s. 238; "Necâfî", *TDEA* 6/549; *TGDEİS* s.329; *TN* 2/1033(4228); *TŞM* s.506. → N.AÇIK

NECÂHÎ (16.yy.): Divan şairi. Selânik yakınlarında doğdu. Âşık Çelebi adını Necasî, olarak yazdı. Yakın devir kaynaklarında Necâfî olarak yer aldı. Selânik'te mukataat kâtipliği yaptı. Müfettiş kadımlarla sohbetlerde bulunurdu. II. Bayezid devri (1481-1512) şairlerinden olup çok sayıda şiiri vardı. Şiirine örnekler tezkirelerdedir. **Kay.:** *KÂ* 6/4562; *MŞ*, 1971, 132a; "Necâfî", *SO* 4/541; "Necâfî", *TDEA* 6/550; *TGDEİS* "Necâhî" s.329, "Necâfî" s.330; "Necâfî" *TN* 2/1033(4229); *TŞ/HÇ* 2/982-983. → M. CUNBUR

NECÂTÎ(?- 17.3.1509): Divan şairi. Edirne'de doğdu. Asıl adı İsâ olup *Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde Nuh olarak geçer. Fatih Sultan Mehmed'in ilk saltanat yıllarında doğduğunu kabul gerekir. Bir rivayete göre, babasının adı Abdullah'tır. İyi bir eğitim ve öğrenim verildi. Gençlik yıllarında Amasya'da daha güçlü bir ihtimalle Kastamonu'da hüsn-i hat ve şiirle uğraştı. Zamanla şöhret kazanarak ülkenin büyük bir kısmında tanındı ve sevilen bir şair oldu. Fâtih kendisini dîvân kâtipliğine tayin etti. İstanbul'a geldikten sonra Fâtih'in ölümünü müteakip II. Sultan Bayezid'in de değer verdiği bir şair oldu. Şehzâde Abdullah, Karaman Sancakbeyi olarak görevlendirildiğinde Necâfî de şehzâdenin divan kâtiibi sıfatıyla Karaman'a gitti. Şehzâdenin ölümü üzerine 1483 de İstanbul'a döndü. Manisa Sancakbeyi olan Şehzâde Mahmud ile nişancı olarak tayin edildiği Manisa'ya giden Necâfî bu şehzâdenin de vefatı üzerine 1507'de yeniden İstanbul'a döndü. Bu tarihten sonra kendisine bağlanan aylıkla Vefâ semtindeki evinde yaşadı ve burada vefat etti. Vefa'da Voynuk Şuca Mescidi yanındaki Mektebin altında gömülüdür. Zaifi'nin *Gitdi Necâfî âh* cümlesi vefatına tarihtir. Kâtip Çelebi ve Süreyya Beyin ölüm tarihini 924/1519 göstermeleri yanlıştır. Şehzâde Mahmud adına tertib edilen divandaki kasidele ve gazeller çok başarılıdır. Sade bir dil ve güçlü bir üslup sahibidir. Bir "gazel şairi" olan Ahmed Paşa ile kıyaslanabilir. Divan şiirinin ilk büyük şairlerinden sayılması, özellikle gazellerinde "sözün ruhunu" bulmuş olmasıdır. Kendinden öncekilere olduğu gibi, kendi zamanındaki şairlere de nazireler yazdı. Anadolu'nun şiir padişahı "Hüsrev-i Rûm", "melikü'ş-suarâ" sayanlar oldu. Çağdaşlarından üstün tarafı şiirlerine millî zevki, yerli unsurları, halk deyişleri ve atasözleri katmasıydı. Kendi zamanında ve kendinden sonra gelen şairler üzerinde tesir ve nüfuzu büyüktür. Özellikle Mihrî Hâfun gibi bazı çağdaşlarının hayranlık derecesindeki takdirlerini kazandı. Necâfî'nin şiirlerine nazire yazanlar arasında Bâkî de vardır.

hale etmeğe mecbûr kaldı. Necâsî bundan başka Bani Aclân'ın şâiri İbn Muķbil ile de çatışma hâline girdi; kendini müdâfaada o kadar ileri gitti ki, sonunda, şiiirleri hakkında Hassân ve al-Huţay'a'nin fikrini alıp, onu hapse attırdı. 'Osmân'ın ölümünden sonra, Necâsî, 'Alî'nin şâiri sıfatı ile, Kûfe'ye gitti; 'Alî'nin emri ile, bilhassa Şiffin muharebesinden sonra Mu'âviya'nin şâirlerine siyâsî mâhiyette şiiirler ile mukabelede bulundu. Fakat sefihçe bir hayat sürdüğü için, 'Alî'nin gözünden düştü ve ramazanda bir içki âlemi yaptığından, dayak ve teşhir cezâsına çarpıldı. Bu cezâdan doğan öfkesini yatıştırmak için hicvettiği Kûfe eşrafı ile arası açıldıktan sonra, 'Alî tarafından nefyolundu; o da bunun üzerine, Mu'âviya'nin tarafına geçti. Sonra, vatani olan Yemen'e döndü ve Hâsân'ın ölümü için bir mersiye yazdıktan sonra, 40 (669) senesinde Lahc'da öldü.

Bibliyografya: Zubayr b. Bakkâr, *al-Muvaffakiyât* (nşr. Schulthess, ZDMG, LIV, 421—474); İbn Kıtayba, *Kitâb al-Şîr* (nşr. de Goeje), s. 183—190, bu eserden naklen: 'Abd al-Kâdir al-Bağdâdî, *Hizânat al-adab*, IV, 368; İbn Hacer al-'Askalânî, *al-İşâba*, III, 1200; al-Dinavari, *Kitâb al-aḥbâr al-tivâl*, s. 171, 185, 198; başka mısralar: Naşr b. Muzâhim, *Vak'at Şiffin* (Beyrut, 1921), bk. ZS, IV, 18; Rescher, *Abriss der arab. Literaturgeschichte*, I, 114. (C. BROCKELMANN.)

NECÂT (1636?—1714) MİR 'ABD AL-'ÂL NACÂT, İRAN şâiri. Hüseyinî seyyidlerinden İsfahanlı MİR Muhammed Mu'min'in oğlu olup, 1046 (1636/1637) yılına doğru dünyaya gelmiştir. Hayatı hakkında pek az şey bilinmektedir. Kat'î olarak tesbit edilen yegâne mâlûmâta göre, o devrin bir çok İRAN şâirleri gibi, al-Nacât da muhtelif yüksek rütbeli me'mûrların kâtipliğinde bulunmuştur. Msl. şadr MİRZâ Hâbib Allâh'ın yanında *mustavfî* [b.bk.] vazifesine tâyin olunmuş, aynı vazifeyi daha sonraları Astarâbâd'da görmüş ve Safavî hükümdarları Şâh Sulaymân (1667—1694) ile Şâh Sultân Hüsayn (1694—1722) 'in yanlarında uzun seneler münşî olarak bulunduktan sonra, 1126 (1714) yılında ölmüştür. Şöhretini, her şeyden evvel, *Gul u-Kuşti* (güreş) adlı büyük manzûmesine borçludur; 1112 (1700/1701) yılında bitirdiği bu şiiir İRAN'da bugün de pek rağbette olan *Zür-hâna* [b.bk.]'den bahsetmektedir. İRAN'da bugün de güreşçiler çok husûsî ve kapalı bir topluluk teşkil ettikleri için, kendi mesleklerine mahsus ve yabancıların anlayamayacağı bir takım tâbirler ile dolu husûsî bir dil (bir çeşit argo) kullanmakta idiler.

Nacât, şiiirinde bu husûsî tâbirleri gâyet ustaca kullanmış, bu da şiiirlerini, mevzû ile alakası olmayanlar'ın, anlaşılması çok güç bir hâle koymuştur. Bu vaziyet eserine dâir bir çok şerhlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur; bunlar arasında, Ârzû, Ratan Singh Zahmi (Lucknow, 1258), Gobind-râm (taş-basm., Moradâbâd 1884) en meşhûrlarıdır. Nacât'ı şerhedenlerden bâzıları, san'atının husûsî vasfî üzerinde pek hassas davranmakta ve onun harc-i âlem tâbirler, yavan nükteler kullanmak ile şiiirin seviyesini düşürdüğü kanaatini beslemekte idiler. Şurası muhakkaktır ki, Nacât'ın edâsî İRAN saray şiiirine has an'anevî aslî üslûptan uzaklaşmış ve orta halk sınıfının diline yaklaşmış idi ki, bu da eserine, İRAN dilinin tarihi bakımından husûsî bir ehemmiyet kazandırmıştır. Bu şiiir dışında, Nacât'ın yalnız bir şiiir mecmuası vardır ki, yazmaları bâzı kütüphânelerde bulunmaktadır (aş. bk.).

Bibliyografya: H. Ethé (GIPH., II, 312, 314); Sachau ve Ethé, *Catalogue of the Persian... Mss. in the Bodleian Library* (Oxford, 1889), nr. 1162—1165; V. Ivanow, *Concise descriptive Catalogue of the Persian Mss. in the Curzon Collection* (Kalküte, 1926), nr. 284, 285; A. Sprenger, *A Catalogue... of the Library of the King of Oudh* (Kalküte, 1854), nr. 409; J. Aumer, *Die Persischen Hdschr. der K. Hof- und Staatsbibliothek in München* (München, 1866), nr. 26; Ouseley, *Catalogue*, nr. 258; Rieu, *Catalogue*, nr. 821b; Edwards, *Catalogue*, s. 579. (E. BERTHELS.)

NECÂTÎ BEY. NACÂTÎ BEY (?—1509), XV. asır Osmanlı divân edebiyatının Bursalı Ahmed Paşa'dan sonra en meşhûr şâiridir. Latîfî'nin oğlu *Kastamonu-name*'sinde Necâtî'yi kastamonulu göstermekte berâber Aşık Çelebî ve Sehî'den başlayarak, Latîfî de dâhil, Edirneli, adının ise, Bursalı Ahmed Paşa'nın: *Necâtî'nin dirisinden ölüsü Ahmed'in yeğdir—ki İsâ göklere ağa gine dem ura Ahmed'den* beyitine dayanılarak, Nuh değil, İsâ olduğunda (Hasan Çelebî, *Tezkire*) bütün kaynaklar birleşir. Babasının kim olduğu ve adı bilinmediği için, bâzı kaynaklarda Abdullah oğlu olarak bahsedilen Necâtî'nin doğum tarihi belli değildir. Rivâyete göre, Edirne'de bir hanımın kölesi olup, bu hanım tarafından büyütülmüş, iyi bir tahsil ve terbiye görmüş, daha sonra, Kastamonu'ya gitmiştir. Burada hattatlık, şiiir ve inşâ sâhasında çalışan Necâtî yalnız keadî çevresinde değil, devrin meşhûr şâiri Ahmed Paşa ve onun Bursa'daki san'at muhitinde de gazelleri ile şöhret to'min etmiş idi. Bir gazeli ve takdim ettiği *Kasîde-i şîta-*

NECATİ'NİN TÜRK DİLİ
VE EDEBİYATININ
GELİŞMESİNDEKİ YERİ

HASİBE MAZIOĞLU

XV. yüzyılın en önde gelen şairlerinden biri olan Necati'nin eski edebiyatımızın gelişmesinde önemli bir yeri vardır. XV. yüzyıl Türk edebiyatının gelişme devresidir. Anadolu'da XIII ve XIV. yüzyıllarda kurulmaya başlanan eski edebiyatımız XV. yüzyılda daha bol bir yazar ve şair kadrosu ile karşımıza çıkar. Edebi türlerin her alanında çeşitli eserler yazılır. Artık edebiyatın kuralları, iç ve dış öğeleri iyice belli olmuştur. Örnek tutulan İran edebiyatından pek çok çeviriler yapılarak konuda ve anlatımda İran örneklerinin zenginliğine ve güzelliğine ulaşmaya çalışılmıştır. İran şairlerinin edebî anlayışını benimsemenin ve onları örnek tutmanın nedeni ortak dinin ve kültürün doğurduğu bir zorunluktur. Bunun gibi yine tarihsel bir nedenle bizim edebiyatımızdan önce gelişmiş, olgun ve dolgun eserler vermiş olan İran edebiyatı da Arap edebiyatını örnek tutmuştur.

XIII ve XIV. yüzyıllarda Türk şairleri İran örnekleri gibi eserler yaratırken kendi duygu ve düşüncelerini Türkçe olarak anlatmak, Türkçeyi şiir dili olarak geliştirmek istemişlerdir. Böylece başlangıçta suurlu bir çaba ile işe sarılmışlardır. Fakat Türk şairlerinin Türkçeyi şiir dili olarak işlemeleri ve geliştirmeleri kolay olmayacaktır. Çünkü şiirde kullandıkları aruz Türk dilinin yapısına yabancı bir veznedir. Oysa ki Farsça bu vezne kolayca uyabilecek özelliktedir. Onun için İran şairleri bizimkiler kadar uğraşmadılar ve zorluk çekmediler. Yine de Yunus ile Dehhanî daha XIII. yüzyılda bu yabancı ölçü ile şiir yazmakta büyük bir başarı göstermişlerdir. Türk şairlerinin bu suurlu çabası yüzünden XIII. ve XIV. yüzyıllarda, hattâ XV. yüzyılda yazılmış eserlerde Türkçe, Arapçanın ve Farsçanın üstünlüğü altında ezilmemiştir. Bununla beraber eski Osmanlıca eserlerdeki Türkçe söyleyiş ile Türkçe kelimelerin bolluğu XV. yüzyıldan sonra azalmaya başlar. XV. yüzyılın üç büyük şairinden Şeyhi ile Ahmet Paşa İran şiirinin ahenginin, kelime ve terkiplerinin Türk şiirinde yerleşmesine çalışırken, Şeyhi'den (öl. 1522) sonra gelen ve Ahmet Paşa (öl. 1492) ile çağdaş olan Necati (öl. 1508) daha çok Türkçe yazmaya çalışmıştır. Şiirlerinde Türkçe kelimelere pek çok yer vermiş, kafiyelerini ve rediflerini çokça Türkçe kelimelerden seçmiş, XV. yüzyılın öteki şairlerinde de görüldüğü gibi atasözlerini ve Türkçe deyimleri şiire sokma modasına katılarak şiirlerinde Türk dilinin rengini ve kokusunu yitirmemeğe çalışmıştır. Necati'nin bu çabası aslında güç bir iştir. Çünkü aruzun Türk diline karşı dayanan sert kalıplarını eğip bükmek kolay değildir. Farsça ve Arapça kelime ve terkipleri dile sokarak aruzla uğraşmaktan kurtulunabilir. Nitekim Necati'nin çağdaşları, Türkçeyi işlemekte Necati kadar direnmemişler, daha kolay olan ikinci yolu tutmuşlardır. Eğer bunlar ve bunlardan sonra gelenler Necati gibi çalışıp çabalasalardı sonraki yüzyıllarda yaratılan eserlerimiz daha arı, tatlı ve ahenkli bir Türkçe ile yazılmış olacak, eski edebiyatımız da öz dilimizin malı sayılacaktı.

Gerçi Necati de katıksız bir Türkçe ile yazmadı. Edebi anlayışta öteki şairlerle birlikti. İran edebiyatından gelme mazmunları, Arapça, Farsça kelime ve terkipleri kullandı. Fakat gücü yettiği kadar kendisini Türkçe söylemeye ve yazmaya zorladı. Öz dilini bırakmaya gönüllü razı olmayordu (1). Bu yüzdendir ki Ahmet Paşa tezkirecilerin töhmetiyle karşılaştığı halde Necati onlardan alkış toplamıştır. Aşık Çelebi Türk şiirinin yıkıntısı üzerinde baykuşlar gibi öten İran taklitçisi şairler yanında Necati'nin Anadoluyu bülbüller bahçesine çevirdiğini, Türk şiirinin yaşamasını sağladığını ve onu İran şairlerinin ayıplama taşından kurtardığını söyler. Lâtifi, Ahmet Paşa'yı Acem şiirine düşkünlükle kırkarken Necati için Rum (Anadolu) şairlerinin yüzü suyu olduğunu ve sözün ruhunu ilk önce onun bulduğunu yazar.

Necati daha XV. yüzyılda Konuşma dilinin tabiliğini ve canlılığını bozmadan şiir yazmaya çalışmış ve bunda oldukça başarı göstermiştir. Kendisinden üç yüz yıl sonra gelen Nedim'de en güzel ifadesini bulan bu canlı konuşma dilini şiire sokma çabası Necati ile başlamıştır. Aşağıya aldığımız beyitlerde onun konuşma dilini şiire nasıl sokmuş ve aruzu başarı ile nasıl kullanmış olduğunu görebiliriz:

Eser itmez nidelüm âhu seher-gâh sana
Meğer insâf vire dâstum Allah sana

Âdeti hûbların cevri ü cefadur ammâ
Bana ettiklerini kimselere itmediler

Ey Necati yürü sabreyle elünden ne gelür
Hûblar cevri ü cefayı kime öğretmediler

Bimâr-ı gamum benden biçare tabib el çek
İtme emeğün zayı' bana olan olmuştur

Zülf-i dilber ayak dolamış sana
Hây miskin olmuş olacak sana

Tutalum zenbil ile gökten iner meh-pâreler
A beğüm yerden mi çıktı aşık-ı biçareler

Padîşahum boynu bağlı kulunum
Dile öldür dile sakla dile sat

Necati yüreğini karşı dut belâ okuna
Ki sonra dimeyeler yürü bire yüreksüz

Necati canını dosttan diriğ eyler demiş düşmen
Yolunda öldüğüm vallahi billâhi yalandur bu

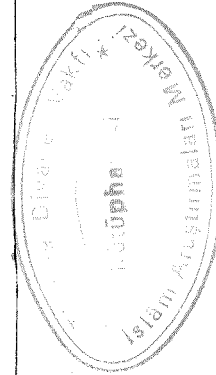
Beni yaktın günahum ne behey Allahtan korkmaz

Güzelsüz olmayuz oluruz etsüz ekmeksüz

Ki hüsn sende garib oldu aşk bende garib

(1) Necati'nin bir hristiyan çocuğu olduğunu, Edirne'de önce bir dul kadın, sonra da Salihi adında bir şair tarafından satın alınarak büyütülüp okutulduğunu burada hatırlatmak yerinde olur.

10 ARALIK 1994

Necati Bey

Necati Bey (d 1509 Istanbul), Turkish poet, of unknown origin. He may have been a slave brought up by a wealthy woman in Kastamonu and sent to the university. He soon became famous as a poet. He was a scribe in the Sultan's chancellery, later an official of the Ottoman princes in various

provinces, and finally court poet. Author of the Turkish versions of several well-known Arabic and Persian works; the excellent Arabic and Persian works; the excellent *mesnevi* (see *maşnavi*) *Münâzerei Gül ü Hüsvrev* (Husrev Arguing with a Rose), which has not survived, is attributed to him. His lyric *dîwân* (qv) is his most important work; the language is not difficult, and makes use of Kastamonu dialect words; the musical verse offers beautiful descriptions of nature (*Kasidei şitâiye*, Poem on Winter; *Behâriye*, on Spring). His poems dedicated to dead friends were taken as models by later 16th century poets, at the peak of Turkish classical poetry.

GHOP II, 193 ff; PHTF II 662.

ZV

Zdenka Veselá

DICTIONARY OF ORIENTAL LITERATURES, ed. JIRI BECKA
c. III, ( ) LONDON. s. 136-137

02 NISAN 1991

ULUSLARARASI TÜRK DİLİ KONGRESİ 1992

(26 Eylül 1992 - 1 Ekim 1992)

Ankara -1996, s. 95-110. DN: 45331

20 ARALIK 1996

NECATİ'NİN ŞİİRLERİNDE TÜRKÇENİN ZENGİNLİĞİ

HASİBE MAZIOĞLU

Fatih ve II. Bayezit devirlerinin iki ünlü şairinden birisi Ahmed Paşa (öl. 1496-1497), ötekisi Necati'dir (öl. 1509). Necati, Veliyyüddin-oğlu Ahmed Paşa gibi tanınmış kültürlü bir aileden gelmez. Şehî, Necati'nin Edirne'de doğduğunu yazdığı hâlde¹ Latifi'nin "Abdullah-oğludur"² demesi ve Sâilî adlı bir şairin kulu olduğunu yazması³, Âşık Çelebi'nin ise Edirne'de bir kadının Necati'yi evlât edinerek büyütüp okuttuğunu kaydetmesi⁴, Necati'nin babasının bilinmediğini ve devşirme çocuklardan olduğu ihtimalini düşündürmektedir. Şair Sâilî'nin onun öğrenimine ve edebî kültürünün gelişmesine yardım ettiği anlaşılmaktadır. Necati, yüksek medrese öğrenimi görmemiş olmamakla beraber Arapçayı ve Farsçayı öğrenmiş, Farsça şiirler de yazmış ve o devirde edebî kültürün gerektirdiği bütün bilgileri edinmiştir. Necati'nin çocukluk yaşantısı⁴ ve başkalarının yardımı sayesinde yetişmiş olması ile onun edebî kişiliği arasında sıkı bir bağ vardır. Necati'nin şiirlerinin dilini ve muhtevasını oluşturan yerli unsurlar onun halk arasında yetişmiş, halkın yaşayışını, geleneklerini, zevkini benimsemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Necati'nin şiirlerinde Farsça tamlamalar az olup Türkçe söyleyiş hâkimdir. O halkın konuştuğu Türkçenin güzelliğine ve zenginliğine tutkundur. Türkçe kafiyeleleri ve redifleri pek çok kullanması konuşma kalıplarına, atasözlerine, özellikle Türkçe deyimlere şiirlerinde geniş ölçüde yer vermiş olması Necati'deki Türkçe sevgisinin ve tutkusunun bir sonucudur.

Necati, İslâmî edebiyatın şiir anlayışıyla ve ortak malzemesiyle yazmış bir divan şairi olmakla beraber Türk dilinin bütün ifade zenginliklerinden yararlanarak Türkçe şiir dilini yaratmaya çalışmıştır. Fatih devrinden itibaren

1 Tezkire-i Şehî, İstanbul 1325, Matbaa-i Âmîdî, s. 75-77; Günay Kut, Heşt-Bihîşt, Şehî Beg Tezkiresi, Harvard Üniversite Basım Evi, 17978, 71a-73a.

2 Tezkire-i Latifi, Der-Saadet, İkdâm Matbaası, 1314, s. 325-330.

3 Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-şu'arâ, Meredith-Owens yayını, London 1971, 130a.

4 Necati'nin şiirlerinde yetim ve öksüz çocuklarla ilgili benzetmeleri ve mazmunları kendi çocukluğuna ait içinde sakladığı duyguların bir ifadesidir (bk. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Necati Beg Divanı, İstanbul 1963, 163/3a, 411/6a, 438/1b, 479/6b, 502/7b).

In conclusion I would like to express the view that, like other types of folklore, the epic tale is also waging a struggle for survival against the motion picture and TV. Perhaps something can be done to save the epic if the cooperation of some TV producers can be ensured. Surely, there must be at least a few sufficiently imaginative, easily convertible, sensitive people in the profession somewhere, people who can appreciate the power, beauty and mystery of this ancient means of entertainment and education. The supernatural element in the epic has great appeal on all kinds of audience, naive or sophisticated. In a way, these elements of the epic provide the same kind of excitement and spell as science fiction does. Great actions expressed in forceful language will always produce vibrations deep in the heart of man.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

130 HAZİRAN 1993

Erdem, 2/4, 1986 Ankara, 47-56

NECÂTÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ATASÖZLERİNİN KULLANIMI

MİNE MENGİ*

Atasözleri deyimlerle birlikte dil varlığını önemli bir bölü-
günü meydana getirirler. Yazı dilimizde, en eski eserlerden bu yana
atasözlerinin kullanıldığını görüyoruz.¹ Divan şiirinde, atasözlerini
kullanmak Divan şiir geleneğinin bir parçasıdır. Eski şairlerimiz,
kişisel anlayış ve zevklerine göre değişen oranlarda olmak üzere az
ya da çok divanlarında atasözlerine yer vermişlerdir.

Sâfi mahlasıyla şiirler yazmış olan Yıldırım Bayezid'in veziri
Kasım Paşa'nın, Anadolu'da şiire atasözlerini sokan ilk şair olduğu
söylenir. Nitekim, eski edebiyatımızın bilinen ilk şuara tezkirelerinden
birinin sahibi olan Kastamonulu Latîfi, "Şu'arâ-yı Rûm'da mesel-
güyük evvelâ andan sâdir olmuş ve Necâtî Beg'de kemâlin bulmuş-
dur."² cümlesiyle şair Sâfi'ye ayırdığı bölümde bu görüşü doğrular.
Necâtî döneminin yani onbeşinci yüzyılın ileri gelen bilginlerinden,
aynı zamanda şair olan Mevlânâ İshak da eski şiirimizde atasözlerine
dikkati çekecek derecede yer veren iki şair olarak Sâfi ile Necâtî'yi
gösterir.

Şi'rûñ dilerseñ okına makbûl-ı halk ola
Sâfi Necâtî şi'ri gibi pür-mesel gerek³

Onbeşinci yüzyılda Divan şiirinin ustalarından Necâtî'nin,
atasözleri, deyimler ve halk tabirlerine olan düşkünlüğü ve onları

* Prof. Dr. Mine Mengi, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Adana.

¹ Elde bulunan ilk yazılı belgelerden yani Orhon Anıtları'ndan itibaren ata-
sözlerinin varlığına rastlıyoruz. Onbirinci yüzyılda Karahanlılar döneminde özel-
likle Divânü Lugâti't-Türk'te atasözleri önemli yer tutmakta. Ancak, bu yazımızda
Necâtî Divanı'ndaki atasözleri üzerinde durmak istediğimizden atasözlerinin edebî
metinlerdeki tarihî gelişimine daha fazla değinmeyeceğiz. Bu konuda etraflı bilgi
için bkz., Şükrü Elçin, Türk Dilinde Atalar Sözü, Halk Edebiyatı Araştırmaları,
Ankara 1977, s. 137-150, Güvâhî, Pend-nâme, hazırlayan Mehmet Hengirmen,
Ankara 1983, s. 8 vd.

² Latîfi. *Tezkire-i Latîfi*. İstanbul 1314, Sâfi mad. s. 219.

³ Latîfi. *Tezkire-i Latîfi*. İstanbul 1314, Necâtî mad. s. 326.

0.225

Bu tür örnekleri kolayca çoğaltabilir ve onları muhtemelen ekonomik, politik ve başka sahalara yaygınlaştırabiliriz

Burada, karşılaşmış olduğum şeyh ve dervişlerin rûhî ve dînî seviyesi üzerinde birtakım değerlendirmelere girmeyeceğim¹⁹². Çünkü bir taraftan, onların arkadaşları arasında nihayet az bir zaman geçirdim, diğer taraftan "Hû" Bülteninin yayınlanması, bize böyle bir analiz için tamamiyle birinci elden birkaç örnek gösteriyor. Oldukça basit ve düşünmeye davet eden bir husus üzerinde büyük bir istekle duracağım: Şöyle ki, İslâm tasavvufu Avrupa'da ve üstelik, bir taraftan Komünist Partisi'nin 1945'ten beri iktidarda olduğu, diğer taraftan da resmî Müslüman Cemaat'in yöneticilerinin şu anda her şeyi onu engellemek için yaptığı bir ülkede (Yugoslavya'da) hiç de ölü durumda değildir. Ayrıca bu demektir ki, bugün Yugoslavya'da hâlâ "tekke"lere, "zîkr"e ve kendi şahsiyetini bulmak ve yükselmek için belli bir tekke ve cemaat hayatı tarzına ihtiyacı olan insanlar mevcuttur. Bu durum sosyoloji, din sosyolojisi ve diğer ilimler plânında olduğu kadar, tarih plânında da ilgi ve araştırmalara değer bir hadisedir.

Hiç şüphesiz, Yugoslavya'daki müslüman tarikatların gelecek yıllarda nasıl bir gelişme göstereceğini ve onların resmî Müslüman Cemaat ve halk güçleriyle ilişkilerinin ne olacağını bilmiyorum. Buna karşılık, kesin olan husus şudur ki; bu sahada gelecekte yapacağımız çalışmalarımızın oldukça geniş bir araştırma alanı vardır: Mahallinde bulunabilen bütün temel eserleri bir araya getirip yayınlamak; tasavvufî tarikatların yakın ve uzak geçmişteki durumu hakkında sahip olduğumuz bütün belgeleri toplayıp tahlil etmek; elde edilebilen bütün bilgi ve belgeleri toplamak üzere mahallinde araştırma yapmak için mümkün merhale sık sık seyahatler yapıp, oralarda ikamet etmek; bu ilginç fakat zor sahada, kafasıyla olduğu kadar kalbiyle anlamaya gayret ederek, fakat taraf tutmaksızın çalışmak.

Fakat, şahsen hoşlandığım bir duruma işaret etmeden sözümü bitirmek istemiyorum: Kosova, Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya derviş ve şeyhleri tarafından pek çok durumlarda son derece sıcak ve dostane bir şekilde karşılandım. Onlarla, beni ilgilendiren meseleleri çok açık bir şekilde konuşabildim ve hemen hemen aklıma gelen bütün soruları sorma imkânı buldum. Tek kelimeyle, ilk seyahatimden önce hayal ettiğimden çok daha az kapalı çevrelerde kabul edildim.

192 Halbuki, mümkün olan en kısa zamanda, Ernst Bannerth'in Mısır'daki Halvetiyye ve Rifâiyye tarikatları üzerinde yapabildiği tarzda (bk. MİDEO, 8, 1964-1966, s. 1-74; ve 10, 1968, s. 1-35). bu tarikatların teorisyenlerinin eserlerini analiz etmeye girişmek gerekir.

Türk Kültürü Araştırmaları,
Yıl: XXV/1 (1987) Ankara,
S. 127 - 173.

NECATİ BEĞ, AHMED PAŞA, HAYÂLİ BEĞ VE NEV'İ DİVANLARINDAKİ TEŞBİH VE MECAZ UNSURLARI

Yrd. Doç. Dr. Cemâl KURNAZ

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın *Şeyhî Divanını Tetkik*¹ ile başlattığı sistematik divan tahlili çalışmaları, yine onun yönlendirdiği *Necati Beğ*² ve *Ahmed Paşa*³ divanlarının tahlili ile devam etmiştir.

Tahlil çalışmalarının gayesi, bizzat eserden hareketle şairlerin farklı ve müşterek yönlerini tesbit, ve mukayese yolu ile edebiyat tarihinin daha sağlıklı yazılabilmesine yardımcı olmaktır⁴. Ancak, bazı araştırmacılar tarafından, divan şairlerinin aynı klişe mazmunları tekrar ettiği, birbirinden farklı, orijinal yanları olmadığı belirtilerek bu tür çalışmaların boşuna zaman kaybı olduğu iddia edilmiştir. Yapılan tahlil çalışmaları istenilen sayıya ulaşmamış olduğundan, bu iddialara cevap teşkil edecek sonuçlar ortaya konulamamıştı. Bugün ise, *Hayâli Beğ*⁵ ve *Nev'i*⁶ divanları üzerinde yapılan çalışmalardan sonra bir mukayese imkânı doğmuş bulunmaktadır. Esasen, bu çalışmaların lüzumsuz olduğunu isbatlamak için dahi buna ihtiyaç bulunduğu bir gerçektir.

Şimdiye kadar yapılan tahlillerde, divanlardaki teşbih ve mecaz unsurları sistematik olarak tesbit edilmiş, şairlerin dış dünyayı ve eşyayı nasıl idrak ettikleri belirlenmiştir. Gayet tabii, bu çalışmaların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunların çok yönlü üslup çalışmaları ile tamamlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, teşbih ve mecaz unsurlarının mukayesesi bile, şairlerin müşterekleriyle şahsi tasarrufları hususunda bir fikir verebilecek durumdadır.

Biz bu maksatla Necati Beğ, Ahmed Paşa, Hayâli Beğ ve Nev'i divanları üzerinde yapılan tahlil çalışmalarını tarayarak, toplam 2729

1 Ali Nihad Tarlan, *Şeyhî Divanını Tetkik*, İst. 1964.

2 Mehmed Çavuşoğlu, *Necati Bey Divanının Tahlili*, İst. 1971.

3 Harun Tolasa, *Ahmet Paşanın Şiir Dünyası*, Ank. 1973.

4 Ali Nihad Tarlan, "Edebiyat Tarihi Hakkında", *Edebiyat Meseleleri*, İst. 1981; *Necati Beğ Divanı*, Haz. A.N. Tarlan, İst. 1963, s. I-III; Tolasa, *A.g.e.*, s. 1-2.

5 Cemâl Kurnaz, *Hayâli Bey Divanı Tahlili*, Ank. 1987.

6 Nejat Sefercioğlu, *Nev'i Divanı'nın Tahlili*, Ank. 1984. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

(Devon burda) Necati Baki

Ottoman Lyric Poetry: “Those Tulip-Cheeked Ones” and “Row by Row”

by
Necati and Baki

Necati was born in the first half of the fifteenth century, probably somewhere in Eastern Europe. Like many elite members of Ottoman society, he came into the empire as a slave. He was educated and freed, then made his way to Istanbul, where his talents attracted the attention of powerful patrons. In 1481, near the end of the reign of Sultan Mehmed II, called Mehmed the Conqueror (of Constantinople), his poetry won the admiration of the ruler and he received an appointment in the palace bureaucracy. Necati later served as a secretary in the retinue of two royal princes; he died in 1509 as one of the empire's most popular poets.

The most renowned poet of the latter half of the sixteenth century wrote under the pen name Baki (“the Eternal Enduring,” pronounced “bah-key”). Originally named Mahmud Abdül-baki, he was born in 1526 to the Istanbul family of a humble *muezzin* (caller-to-prayer). In his youth, Baki was apprenticed either to a saddle-maker or a tender of mosque lanterns. These humble beginnings did not prevent him from receiving an education, which took him through theological school and gained him positions as a professor and prominent judge. His talents at poetry attracted the attention of Sultan Süleyman (the Magnificent and the Lawgiver; r. 1520-1566), after which he became a popular member of the sultan's inner circle of friends. Baki died in 1600. At the core of his poetry, as well as that of Necati, is a belief in the overwhelming power of love, as interpreted in fifteenth- and sixteenth-century Ottoman society.

THE LITERARY WORK

Two poems set in late fifteenth and sixteenth-century Turkey; published in manuscript in Ottoman Turkish (untitled) in the late fifteenth or early sixteenth century and in the mid-to-late sixteenth century; in English in 1997.

SYNOPSIS

Necati and Baki use the form of the sonnet-like *ghazal* to express a traditional ideal of love in ways that reflect Ottoman society and thought.

Events in History at the Time of the Poems

The rise of the Ottomans. In the middle of the eleventh century, a powerful confederation of nomadic Turkic clans from Central Asia known as the Oghuz invaded the heartland of the Islamic Middle East. The mainstream of this invasion seized territories that included present-day Afghanistan, Iran, and Iraq. Establishing themselves in Baghdad in Iraq, the conquerors founded the Muslim Turkic dynasty known as the Great Seljuks (1038-1157). In 1071 the Seljuks defeated a Byzantine Greek army near the town of Malazgirt (Manzikert) in eastern Anatolia (Asia Minor). Afterward, Oghuz clans began to settle in Asia Minor, driving the Byzantines

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 15, Sayı: 2, Sayfa: 107-114, ELAZIĞ-2005

NECATİ BEG DİVANINDAKİ DEYİMLER ÜZERİNE

Necati Bey → 140235

A Investigation of Idioms in Necati Beg Collections

Ahmet Turan SİNAN

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Elazığ.

ÖZET

Deyimler, diğer bir takım kalıp ifadelerle birlikte bir dilin önemli dil ürünleri durumundadır. Deyimlerin ve atasözlerinin bir anlatım özelliği olarak divan şiirinde kullanılması 15 ve 16. yüzyıllarda daha belirgindir. Türk şiir sanatının gelişmesindeki payı bir çok araştırmacı tarafından dile getirilen Necatî, deyimlerdeki kafiye ve ses tekrarlarının bir âhenk unsuru olarak kullanılması gereğini iyi bilen bir şairdir. Orhun Yazıtlarından beri Türkçe metinlerde somut ve soyut kavramları karşılamak üzere deyimlerin yer alması bir anlatım zenginliğidir. Bu zenginliğin farkında olan Necatî'nin; şiirlerinde, dilin önemli söz varlıkları olan deyimleri kullanması doğaldır. Biz de Türk şiir sanatının bu önemli isminin Divan'ında geçen deyimleri tespit etmek amacıyla Ali Nihat Tarlan'ın eserini esas alarak bir tarama yaptık ve bunları tasnif ettik. Bu tarama sonucunda Necatî Beg Divan'ında bugün de pek çoğu Türkiye Türkçesi'nde de kullanılmakta olan daha çok birleşik fiil ve isim grubu biçiminde mevcut 433 deyim tespit ettik.

Anahtar Kelimeler: deyim, ata sözü, Necatî Beg, divan şiiri, Türkçe.

ABSTRACT

Idioms, with some other expressions are important functions of a language. The usage of proverbs and expressions in the old Turkish lyric poems as a narration feature was more common in the 15 th and 16 th centuries. Necati, whose contribution is great to the growth of the Turkish poetry and who is mentioned in this field by many researchers, is a poet who believes that the rhymes and alliterations be used harmoniously. The abstract and concrete expressions being used in Turkish texts is accepted as richness since the Orhon Inscriptions. It is natural for Necati who is aware of this sententiousness to use the patterns being important functions of a language in his poems. In order to determine the expressions of this important Turkish poet in his collection, we glanced over Ali Nihat Tarlan's work and classified them. At the end of this glance we determined 433 proverbs and expressions in Necati Beg collections most of which were in compound verbs and nouns and many of which are still used in current Turkish language.

Key Words: Idioms, proverbs, Necati Beg, the old lyric Turkish poem, Turkish.

08 Eylül 2009

MADDE YAPIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Necatî Bey

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 19, Sayı: 1, Sayfa: 1-10, ELAZIĞ-2009

KİMSESİZLİK DUYGUSU VE NECATÎ BEY'İN BİR GAZELİ

Destitution Sense and One of Necati Bey's Ode

Sevim BİRİCİ*

Özet

Şairlerin duygu ve düşüncelerinin şiirlerinde dile getirildiği muhakkaktır. Osmanlı devletinin yükseliş döneminde yaşayıp, ismini gazelleriyle duyurmuş olan Necatî Bey, Divan şiirinin büyük şairlerindendir. Şiirlerinde deyim, atasözü, halk söyleyişlerini güzel Türkçesiyle kullanması yanında, duygu ve düşüncelerine de şiirinde yer vermiştir. Coşkulu ve âşıkane gazelleriyle kendisinden sonra yaşamış olan birçok Divan şairini etkilemiş, şiirlerine nazireler yazılmıştır. Necatî Beyin "kimsesizlik duygusu"nu dile getirmiş olduğu Divan'ın gazellerinden birini şerh etmeye çalıştık. Şair kimsesizlik ve yalnızlık duygusunu beyitlerinde çok etkileyici bir şekilde ifade etmiştir. Gazelde sosyal hayatın bir parçası olan insan ve insanın duygularına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necatî Bey, Kimsesizlik, Gazel Şerhi, Klasik Türk Şiiri

Abstract

It is obvious that the sense and thoughts of the poets are dealt with in their poetry. Necati Bey who has lived at the rising period of the Ottoman state and announced his name via his odes is on of the great poets of the Divan Poetry. He has given place to his feelings and thoughts in his poems in addition to his using proverbs and public phrases with his nice Turkish. He has affected many Divan poets living after him with his enthusiastic and loving odes, and many imitative poems have been written for his poems. We have tried to explain one of his odes in his Divan in which he has dealt with the destitution sense. The poet has expressed very effectively the sense of destitution and loneliness in his couplets. The human being the part of the social life and his feelings have taken place in his ode.

Key Words: Necatî Bey, Destitution, Ode Explanation, Classical Turkish Poetry

* Yrd. Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ, SBIRICI@firat.edu.tr

The Tezkires of Poets: Indispensable Sources for the History of our Literature

Filiz KILIÇ

Abstract

Tezkire, which is an Arabic word, means something that causes one to remember. The tezkires of poets are the biographic works collecting poets. They are basic to works of history of literature. A good many examples of tezkires, whose first examples are seen in Arab literature, are also given in the Persian and Turkish literature. The tezkires of poets were incessantly written between XVIth century and XXth century of the Turkish literature in the Anatolian area. Since poets and poetic books are also evaluated along with the lives and books of poets, in tezkires, these kinds of books also explain the poetics of the time. Since tezkires are generally written in a prose style with sadjh and rich in terms of literary arts, they also make up a medium for stylistic analysis.

Key Words: Tezkire, The tezkires of poets, Arab tezkires, Persian tezkires, Turkish tezkires.

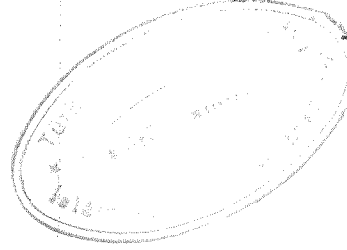
Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları: Şair Tezkireleri

Filiz KILIÇ

Özet

Arapça bir kelime olan tezkire, hatırlamaya vesile olan şey demektir. Şair tezkireleri, şairlerin toplandığı biyografik eserlerdir ve edebiyat tarihimizin vazgeçilmez kaynaklarıdır. İlk örnekleri Arap edebiyatında görülen türün Fars ve Türk edebiyatında da birçok örneği verilmiştir. Anadolu sahası Türk edebiyatında XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar hiç kesintiye uğramadan şair tezkiresi yazılmıştır. Tezkirelerde şairlerin hayatları, eserleri yanında şair ve eser değerlendirmelerine de yer verildiğinden, bu tür eserler devrin poetikasını da ortaya koyarlar. Tezkireler genellikle secili ve edebî sanatlarla süslü nesirle yazıldıkları için üslup incelemeleri için de malzemedirler.

Anahtar Kelimeler: Tezkire, şair tezkireleri, Arap tezkireleri, Fars tezkireleri, Türk tezkireleri.

Necâtî Bey ve Şeyh Gâlib Literatürü

(140235)
Betül SİNAN*

07 AĞU 2008

I. Giriş

BU MAKALEDE, Eski Türk edebiyatının “klâsik öncesi” ve “klâsik sonrası” dönemlerinin iki şairi Necâtî Bey ve Şeyh Gâlib üzerine yapılan çalışmalar listelenecek ve bu çalışmalar arasında öne çıkanlar hakkında bilgi verilecektir. Bununla birlikte, bundan sonraki araştırmalarda ele alınabileceği düşüncesiyle, biri XV. yüzyılda, diğeri XVIII. yüzyılda yaşamış bu iki şair hakkında yapılan incelemelerde eksik bırakılan noktalar vurgulanmaya çalışılacaktır.

Necâtî Bey ve Şeyh Gâlib ile eserlerini inceleyen/değerlendiren kitap, makale, tez ve bildiri listeleleyen bu literatür çalışmasında, kütüphane taramalarının yanı sıra şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Hatice Aynur, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Tezler, Yayınlar, Haberler*, İstanbul, 2005 ve Beşir Ayvazoğlu (der.), *Şeyh Gâlib Kitabı*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1995. Listedeki tüm çalışmalar mümkün olduğu ölçüde görülmüş ve bu çalışmaların bibliyografyaları da taranarak yeni kaynaklara ulaşılmıştır. Bu bibliyografyalarda yer alan ancak tarafımızca ulaşılamayan çalışmalar, bibliyografyalardaki şekilleriyle literatüre alındığından, kimi çalışmaların cilt, sayı, sayfa numarası gibi bilgileri verilmemiştir. Ayrıca bazı kaynaklarda rastlanan ama pek çok kaynakta bulunmadığı için varlığından ya da Necâtî ve Şeyh Gâlib'den bahsettiğinden emin olunamayan çalışmalar, görülememişse listeye dâhil edilmemiştir. Yurt dışında yapılan çalışmalardan da önemli görülen ve bilgilerinin doğruluğundan emin olunanlar bibliyografyaya alınmıştır. Ansiklopedi maddeleri genel olarak kapsam dışında bırakılmış; ancak belli başlı ansiklopedilerin maddelerine yer verilmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

سده هجدهم میلادی از مصر به استانبول کوچید. چون شیخ خلیل در دکان امین آغا حصیرچی باشی دربار آمدوشد می کرد، به حصیرچی آوازه یافت و پس از وی فرزندان او را حصیری زاده می گفتند. پدر بزرگ وی، مصطفی عززی افندی (- ۱۸۲۳م)، تکیه ای برای طریقه سعديه در محله سوتلیجه استانبول برآورد و پس از مرگ وی سلیمان صدقی افندی (- ۱۸۳۷م)، پدر نجاپاشا، شیخ آن تکیه شد. نجاپاشا در محله سوتلیجه به دنیا آمد. پس از به پایان رساندن تحصیلاتش به طریقه سعديه پیوست و مراحل سلوک این طریقه را گذرانید و از پدرش خلافتنامه گرفت. سپس به سلک نظامیان درآمد. وی در جنگ روسیه و عثمانی با درجه میرلویسی فرمانده توپخانه کوسوو شد. در آثاری که فرانسویان درباره این جنگ نوشته اند، از کسی با نام ناجی پاشا یاد رفته و از لیاقت و دلیری وی تقدیر شده که همین نجاپاشا است. وی سرانجام به خواست خود بازنشسته شد و به مسلک پدر و پدر بزرگش درآمد و گوشه انزوا گزید. چون درگذشت پیکرش را در گورستان همان خانقاه در سوتلیجه به خاک سپردند. نجاپاشا زبان های فارسی، عربی و آلمانی را می دانست. وی آثاری را درباره توپخانه ترجمه کرده، اما به چاپ نرسانده است. نجاپاشا طبع شعر نیز داشت و به فارسی و ترکی شعر می سرود. این ابیات از او است: «از سر کویش صبا بگذشت اکنون باغها - بوی زلف آورد و زد بر برگ لاله داغها / غنچه چاک جامه کرد، بلبل چنان فریاد کرد - عکس الحانش به گوش من برقت از باغها.»

منابع: عثمانلی مؤلفری، ۲/۲۹۰

Son asır Türk şairleri, 4/1156-1157; *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*, 6/548.

محمدی

نجاتی (ne.jā.ti) / نجاتی رومی، عیسی چلبی، - استانبول ۹۱۴ ق / ۱۵۰۹م، مترجم و شاعر عثمانی. غلام یکی از زنان ثروتمند ادرنه بود و نزد همان زن نوشت و خواند. آموخت. چندی در قسطنطنیه به سر برد. سپس به استانبول سفر کرد و منشی شورای دولتی دربار محمد فاتح عثمانی (۸۴۸ - ۸۵۰ - ۸۵۵ = ۸۸۶ ق) شد و در پادشاهی بایزید دوم عثمانی (۸۸۶ - ۹۱۸ ق) از حمایت دربار برخوردار بود. هنگامی که شاهزاده عبدالله (-

نایی (nai)، شیخ عثمان دده افندی، استانبول ۱۰۶۳ - ۱۱۴۳ ق، شاعر، موسیقی دان و صوفی عثمانی. نایی در جوانی به طریقت مولویه پیوست و، افزون بر آموختن انواع خط، به فراگیری زبان های فارسی و عربی پرداخت. وی نخست در خانقاه غلظه نی می نواخت و پس از چندی در ۱۱۰۹ ق شیخ این خانقاه شد. نایی در همین زمان به مریدانش مثنوی می آموخت. وی شعر نیز می سرود و به سبب مهارتش در نواختن نی، در برخی شعرهایش نایی تخلص می کرد، اما شماری از سروده هایش را نیز با تخلص عثمان می نوشت. از آثارش: معراجیه که درباره موسیقی است و مهم ترین اثر نایی در این زمینه به شمار می رود؛ ربط تعیرات موسیقی که فرهنگی منظوم است؛ روضه الایجاز که کتابی است درباره محمد (ص)؛ آیین شریف در مقام راست که نایی آن را درباره موسیقی تألیف کرده است و دست نویس هایی از آن به شماره های ۶۶۸۵ و ۶۷۶۳ در کتابخانه عمومی فریدون نافذ اوزلوق نگه داری می شود.

منابع: فهرست نسخه های خطی فارسی کتابخانه های قونیه، ۲/۵۴۳ -

۵۴۴؛ قاموس الاعلام، ۶/۴۵۵۷؛ مولویه بعد از مولانا، ۵۵۷؛

Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, 6/535; *Türk edebiyatı ansiklopedisi*, 3/893.

کوئی

نثارالملک - بحر الغریب

نثاری (ne.sā.ri)، سده نهم هجری، شاعر عثمانی. از زندگانی او آگاهی چندانی در دست نیست. تنها می دانیم در سیروز به دنیا آمد و در دوره ای از زندگی اش قاضی بود. نثاری، افزون بر ترکی، با عربی و فارسی نیز آشنا بوده و به این زبان ها شعر گفته است. وی نظیره ای بر دیوان حافظ سروده است.

منابع: عثمانلی مؤلفری، ۲/۴۳۷؛ قاموس الاعلام، ۶/۴۵۶۱.

سارم

نجاپاشا (na.jā.pā.šā) / حصیری زاده، شیخ اسماعیل نجا فرزند سلیمان صدقی افندی فرزند مصطفی عززی فرزند شیخ خلیل، استانبول ۱۲۳۴ - همان جا ۱۳۱۰ ق / ۱۸۱۹ - ۱۸۹۳م، صوفی و شاعر عثمانی. نیای بزرگ وی، شیخ خلیل افندی، در نیمه دوم